משום דְּמַדְלֶיָא – שהיא גבוהה ויושבת בראש ההר, וּבְכֵים אֲוִירָא – ואוירה יפה וצונן, ולא כן בית שערים היושבת במקום עמוק ואוירה חם ורע לחולה.

הגמרא ממשיכה לספר על מה שאירע ביום פטירתו של רבי: הַהוּא יוֹמָא דְּנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי – באותו היום בו נסתלק רבי לבית עולמו, גָּזְרוּ רַבָּנָן תַּעֲנִיתָא וּבָעוּ רַחֲמֵי – גזרו חכמים תענית והיו מבקשים רחמים על רבי שיחיה, וְאָמְרִי, כָּל מַאן דְּאָמַר נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי – והכריזו, כל מי שיאמר שרבי נפטר יְדֻקַּר בַּחֲרֵב, סְלִיקָא אַסְתֵּיהּ דְּרַבִּי לְאִיגְּרָא – עלתה שפחתו של רבי לגג, וְאָמְרָה, עֶלְיוֹנִים [–מלאכים] מְבַקְּשִׁין אֶת רַבִּי וְיִהְתַּהְוֹנִים [–חכמי ישראל] מְבַקְּשִׁין אֶת רַבִּי, יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּכוֹפוּ תַּהְתּוֹנִים אֶת הָעֶלְיוֹנִים ויהיה עמהם בעולם הזה. כְּיוָן דַּחֲזוֹ בְּמָה וּמָנֵי דְּעַיֵּיל לְבֵית הַכִּסֵּא וְחָלֵץ תְּפִילִּין וּמַנַּח לְהוּ וְקָמְצַטַּעַר – כיון שראתה כמה פעמים שרבי הולך לבית הכסא מחמת חולי מעיים שהיה לו, וחולץ את התפילין וחוזר ומניחם, ומצטער לחלוץ ולהניח, אָמְרָה השפחה, יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּכוֹפוּ עֶלְיוֹנִים אֶת הַתַּהְתּוֹנִים וימות רבי. וְלֹא חֲווּ שָׁתְקֵי רַבָּנָן מִלְּמִיבְעֵי רַחֲמֵי – ולא פסקו החכמים מלהמשיך ולבקש רחמים על רבי שיחיה, שְׁקָלָה כּוּזָא שַׁדְיָא מֵאִיגְּרָא [לְאַרְעָא] – נטלה השפחה כלי חרס קטן, וזרקתו מן הגג לארץ, כששמעו חכמים את הכלי נשבר אִישְׁתִּיקוּ מַרְחֲמֵי וְנָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי – נשתתקו מתפילתם, ונסתלק רבי לבית עולמו.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְבַר קַפָּרָא, זִיל עַיֵּין – לך והתבונן בשלומו של רבי. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּנָח נַפְשֵׁיהּ – הלך בר קפרא ומצא שנסתלק רבי לבית עולמו, קָרְעָיֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ וְאַהְדְּרֵיהּ לְקָרְעָיֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ – קרע בבגדו, והחזיר את מקום הקרע לאחוריו שלא ירגישו בו שמת רבי, פָּתַח וְאָמַר דברי הספד, אֲרַאֵלִּים וּמְצוּקִים – מלאכים וצדיקים מצוקי ארץ, אֲחָזוּ בְּאַרוֹן הַקֹּדֶשׁ – ברבי, נִצְחוּ אֲרַאֵלִּים אֶת הַמְצוּקִים וְנִשְׁבָּה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ – נצחו המלאכים את הצדיקים ונשאו את ארון הקודש והלכו להם. אָמְרוּ לֵיהּ החכמים לבר קפרא, נָח נַפְשֵׁיהּ – האמנם נפטר רבי, אָמַר לְהוּ בר קפרא אַתּוּן קָאֲמְרִיתּוּ וַאֲנָא לֹא קָאֲמִינָא – אתם אומרים ואני איני אומר.

מוסיפה הגמרא לספר: בְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי, זָקַף עָשָׂר אֶצְבְּעוֹתָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁיְּגַעְתִּי בָּעָשָׂר אֶצְבְּעוֹתַי בַּתּוֹרָה ובמצוות, וְלֹא נֶהֱנֵיתִי בעולם הזה אֲפִילּוּ כשיעור הטירחה שיגעתי בתורה בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שלי, לכן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא שָׁלוֹם בְּמְנוּחָתִי. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם' (ישעיה נז ב).

הגמרא מתקשה על הכתוב שנאמר בבת קול: עַל מִשְׁכְּבוֹ מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך להיכתב 'על משכבך' בלשון יחיד, שהרי תחילת הפסוק 'יבא שלום' נאמר בלשון יחיד. משיבה הגמרא: מְסַיֵּיע לֵיהּ – לשון הפסוק מסייע לְדברי רַבִּי חִייָא בַּר גַּמְדָא, דְּאָמַר רַבִּי חִייָא בַּר גַּמְדָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל, בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם אוֹמְרִים מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם צַדִּיק פְּלוֹנִי בָּא, אוֹמֵר לָהֶם יְבוֹאוּ צַדִּיקִים וְיֵצְאוּ לִקְרָאתוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ הצדיקים לנפטר יָבֹא בְּשָׁלוֹם, ואחר כך יָנוּחוּ הצדיקים עַל מִשְׁכְּבוֹתָם, ולפיכך כתוב בתחילת הפסוק 'יבא שלום' בלשון יחיד כיון שהכוונה לנפטר, ואילו סיום הפסוק 'ינוחו על משכבותם' בלשון רבים, משום שכוונת הכתוב היא לצדיקים היוצאים לקראת הצדיק הנפטר וחוזרים אחרי כן לנוח על משכבותם.

דרשה נוספת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם שָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יוֹצְאוֹת לִקְרָאתוֹ, כת אַחַת אוֹמֶרֶת לו, 'בֹּא בְשָׁלוֹם'. וְכת אַחַת אוֹמֶרֶת, 'הוֹלֵךְ נָכוֹחַ' (שם), כלומר, יבא בשלום מי שהיה הולך בדרך ישרה. וְכת אַחַת אוֹמֶרֶת לו, 'יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם' (שם).

בְּשָׁעָה שֶׁהָרָשָׁע נֶאֱבָד מִן הָעוֹלָם – בשעת מיתתו של הרשע, שָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה יוֹצְאוֹת לִקְרָאתוֹ, כת אַחַת אוֹמֶרֶת, 'אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים' (שם מח כב). וְכת אַחַת אוֹמֶרֶת לו, 'לְמַעֲצֵבָה יִשְׁכָּב', וְכת אַחַת אוֹמֶרֶת לו, 'רְדֵה וְהִשְׁכְּבָה אֶת עֲרִילִים'.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת מהו משך הזמן שבו האלמנה יכולה לתבוע את כתובתה: כָּל זְמַן שֶׁהִיא דרה בְּבֵית אָבִיהָ וניזונת משל היתומים, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ לְעוֹלָם – יכולה לגבות את כתובתה בכל זמן שתרצה. כָּל זְמַן שֶׁהִיא דרה בְּבֵית בַּעְלָהּ, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, וטעם הדבר, משום שֶׁיֵּשׁ בָּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁהֵעֱשָׂה טוֹבָה בְּנֶגֶד כְּתוּבָּתָהּ, כלומר, אשה רגילה ליתן לשכנותיה מלח או מים, ואמדו חכמים שבמשך עשרים וחמש שנים יצטרפו אותם טובות שעשתה לסכום השוה לערך כתובתה, ולפיכך לאחר זמן זה הפסידה כתובתה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מְשׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, השיעור של עשרים וחמש שנים, אינו משום הטובות שעשתה האלמנה עם שכנותיה, אלא משום שיש בזמן זה ראיה שהיא מחלה על כתובתה, ולפיכך כָּל זְמַן שֶׁהִיא מתגוררת בְּבֵית בַּעְלָהּ, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ לְעוֹלָם, משום שיש לומר שמחמת שהיא בביתם והם מכבדים אותה, היא בושה לתבוע את כתובתה, ולפיכך אין ראיה משתיקתה שהיא מוחלת על הכתובה, אבל כָּל זְמַן שֶׁהִיא דרה בְּבֵית אָבִיהָ, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, ומשם ואילך אין היא יכולה עוד לגבות את כתובתה, שהרי אינה מתביישת מהם ושתיקתה עד עתה מוכיחה שמחלה על כתובתה.

אם האלמנה מֵתָה, יוֹרְשֶׁיהָ מַזְכִּירִין כְּתוּבָּתָהּ כלומר, צריכים יורשיה למחות על כתובתה, עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים.

* * *

גמרא

שנינו במשנה שלדעת רבי מאיר לאחר עשרים וחמש שנים אין האלמנה גובה כתובתה, שיש בזמן זה שתעשה טובה לאחרים כנגד שווי כתובתה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וכי יתכן שֶׁעֲנִיָּה שֶׁבִּישְׂרְאֵל שכתובתה מועטת גובה כתובתה עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, וּמַרְתָּא בַּת בֵּייתוֹס שהיתה עשירה וכתובתה מרובה עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, ואיך יתכן לומר שבשתיהן הטובות שעשו לאחרים בעשרים וחמש שנים מגיעות לשיעור הכתובה. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי בדרך משל, לְפוּם גַּמְלָא שִׂיחָנָא – משערים את כובד המשא לפי כחו של הגמל, והנמשל הוא שכפי שיעור עושרה כך הוא שיעור הטובות שעושה עם שכנותיה, ולפיכך כתובותיהן של עשירה ועניה מתמעטות לפי אותו חשבון.

מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, לְדעת רַבִּי מֵאִיר שסובר ששיעור עשרים וחמש שנים נתנו חכמים בגלל חשבון הטובות שעשתה, מַהוּ שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ – האם מחשבים את סכום כתובתה לפי מספר השנים שחלפו, להפסיד לה עבור כל שנה שחלפה אחד מעשרים וחמש של כתובתה, ולפיכך אם שהתה מחצית השנים תפסיד מחצית כתובתה או שליש או רבע הכתובה, לפי חשבון השנים ששהתה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

* * *

שנינו במשנה: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל זְמַן שהיא בבית בעלה וכו' כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים. הגמרא מקשה על כך: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, אַתַּאי – אם באה האלמנה לתבוע את כתובתה רגע קוֹדֶם שֶׁקִּיְּעָת הַחַמָּה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ ואילו באה רגע לְאַחַר שֶׁקִּיְּעָת הַחַמָּה לֹא גָּבְיָא – אינה יכולה לגבות את כתובתה, וכי מסתבר לומר בְּהַהִיא פּוּרְתָּא אַחֵילְתָּא – שבשיעור זמן מועט זה, מחלה על כתובתה. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, אִין – אכן כך. כָּל מַדַּת חֲכָמִים כֵּן הִיא בצמצום ובדקדוק והעמידו דבריהם בחוזק כיתד בל תמוט, דוגמא לדבר, בְּאַרְבָּעִים סְאָה מים, אדם טוֹבֵל, בְּאַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר קוֹרְטוֹב אֵינוֹ יָכוֹל לִטְבּוֹל

המשך בעמוד רלח

בָּהֶן. הרי שכיון ששיערו חכמים ששיעור מקוה הוא ארבעים סאה, אף אם לא נחסר משיעור זה אלא כל שהוא, אסור לטבול בה, וכן בנידון המבואר במשנתינו, מאחר ונתנו חכמים שיעור לדבריהם, צמצמו דבריהם בדיוק, ואם באה רגע לאחר שקיעת החמה הפסידה את כתובתה.

הגמרא מגבילה את שיטת חכמים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי לִפְנֵי רַבִּי, שָׁאָמַר** [רבי ישמעאל] **מְשׁוּם אֲבִיו** רבי יוסי, **לֹא שָׁנוּ** חכמים במשנה, שבאופן שהאלמנה אינה תובעת את כתובתה במשך עשרים וחמש שנה הרי זו ראיה שמחלה עליה, **אֶלָּא** בזמן **שֶׁאֵין שָׁטָר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ** – שאין היא מוציאה כנגד היורשים את שטר הכתובה בבית דין בשעה שהיא תובעת את כתובתה, **אֲבָל** אם **שֶׁטַּר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ** בבית דין, **גּוֹבָה כְּתוּבָתָהּ לְעוֹלָם**, משום שאם היתה מוחלת היתה מוסרת את שטר הכתובה לידי היורשים. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אֲפִילּוּ שֶׁטַּר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֶיהָ אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים.**

רב ששת מקשה על שיטת רב: **מָתִיב** [–הקשה] **רַב שֵׁשֶׁת** מהברייתא דלהלן, **בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה** חובו **שֶׁלֹּא בְּחֶזְקָרָה**, דהיינו אפילו שתק עשרים וחמש שנה ולא מיחה, יכול לתבוע את חובו, ויש לדון, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִי דְּלֹא נָקְטִי שְׁטָרָא** – אם אינו מחזיק בידו שטר חוב, **כְּמַאי גָּבֵי** – במה הוא גובה את חובו, **אֶלָּא** הדברים אמורים **דְּנָקְטִי שְׁטָרָא** – שיש בידו שטר חוב, ועל כך אמרו שאף אם לא תבע את חובו עשרים וחמש שנה אין מכך ראיה שמחל, וְמדויק מהברייתא, **בַּעַל חוֹב הוּא דְּלָאו בַּר אַחוֹלֵי הוּא** – שדווקא בעל חוב אינו מוחל על חובו, **הָא אַלְמָנָה אַחוֹלֵי אַחוֹלֵי** – אך אלמנה אף שיש בידה שטר כתובה, היא מוחלת על כתובתה, הרי מוכח דלא כרב.

מתרצת הגמרא: **הוּא מְוַתֵּיב לֵיהּ וְהוּא מְפָרֵק לֵיהּ** – זה שהקשה הוא שתירץ, **לְעוֹלָם** מדובר בברייתא באופן **דְּלֹא נָקְטִי שְׁטָרָא** – שהבעל חוב אינו מחזיק בידו שטר חוב, וְאין לשאול כיצד תובע המלוה את חובו אם אין שטר בידו, שכן **הָכָא כְּמַאי עָסְקִינַן** – במה אנו עוסקים בברייתא, **כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** – שהלוה מודה שהוא חייב לו, ולפיכך יכול לגבות חובו ללא השטר, ונמצא שאין לדייק מברייתא זו לגבי אלמנה המחזיקה בידה שטר כתובה, ואין להקשות מכאן על רב.

הגמרא שבה להקשות: **וְהָאָמַר רַבִּי אִלְעָא, שׁוֹנִין** בעלי ברייתא, **גְּרוּשָׁה חַיֶּיהָ הֵיא כְּבַעַל חוֹב** לענין מה שיכולה לגבות את כתובתה אף לאחר עשרים וחמש שנים, שהרי היא בוודאי אינה מוחלת, ואף כאן יש לדון, **הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֹא נָקְטָא כְּתוּבָּה** – אם אין בידה שטר כתובה, **כְּמַאי גָּבְיָא** – במה תגבה כתובתה, **אֶלָּא לָאו דְּנָקְטָא כְּתוּבָּה** – אלא ודאי מדובר שיש בידה כתובה, וְמדויק בברייתא **גְּרוּשָׁה הֵיא דְּלָאו בַּת אַחוֹלֵי הִיא** – שדווקא גרושה שאינה מוחלת על כתובתה, יכולה לתבוע כתובתה אף כשעברו עשרים וחמש שנים, **הָא** [–אבל] **אַלְמָנָה** המחזיקה בידה שטר חוב, **אַחַיּוֹלֵי אַחַיּוֹלֵי** – מוחלת על כתובתה, ושלא כדברי רב.

מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** – אף כאן אפשר להעמיד את הברייתא באופן שהמגרש מודה שעדיין לא קיבלה את כתובתה, ולפיכך יכולה לגבות כתובתה אף ללא שטר, ואין להביא מכאן ראיה לאופן שהאלמנה מחזיקה שטר, ושוב לא קשה על רב.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרב: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּנֵי רַב יְהוּדָה בַּר קָיְנָא, בְּמַתְנִיתָא דְּבֵי בַּר קָיְנָא** – בברייתא ששנו בבית מדרשו של חכם ששמו בר קוא, **תָּבְעָה** אלמנה את **כְּתוּבָּתָהּ** בתוך עשרים וחמש שנה למיתת בעלה,

חֲרֵי הִיא כְּבַתְחִלָּה, ומונים לה עשרים וחמש שנים חדשות משעה שתבעה את כתובתה. וְאִם הָיָה שְׁטַר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מֵתַחַת יָדֶיהָ של האלמנה, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ לְעוֹלָם, משום שבאופן זה יש הוכחה שלא מחלה על כתובתה. הרי ברייתא כשיטת רב.

שָׁלַח לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, יַלְמְדֵנוּ רַבֵּינוּ, מה ששנינו במשנתינו שנחלקו רבי מאיר וחכמים האם אלמנה הדרה בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים, האם כְּשֶׁשְּׁטַר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מֵתַחַת יָדָהּ נשנתה המַּחֲלוֹקֶת, אוֹ שנחלקו דווקא כְּשֶׁאֵין שְׁטַר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מֵתַחַת יָדָהּ. ושאלה נוספת: וְהָלְכָה כְּדִבְרֵי מִי – כרבי מאיר או כחכמים.

שָׁלַח לֵיהּ – השיב לו רב נחמן בר יעקב, כְּשֶׁאֵין שְׁטַר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מֵתַחַת יָדָהּ נאמרה המַּחֲלוֹקֶת, אֲבָל אם שְׁטַר כְּתוּבָּה יוֹצֵא מֵתַחַת יָדָהּ, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ לְעוֹלָם ואין שתיקתה ראיה על מחילתה. וְכֵן הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים שאמרו שכל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם.

הגמרא מביאה דיון בשיטת חכמים: כִּי אָתָא [–כאשר בא] רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנתינו שאלמנה שלא תבעה כתובתה במשך עשרים וחמש שנים מחלה כתובתה, אֶלָּא מָנָה מָאתַיִם – אלא באשר לעיקר דין הכתובה כפי השיעור שחייבו חכמים את הבעל ליתן לאשתו בכתובתה, מנה לגרושה ואלמנה, ומאתים לבתולה, שרק הם נחשבים 'כתובה' אֲבָל תּוֹסֶפֶת הכתובה שהבעל הוסיף לה מרצונו, יֵשׁ לָהּ לעולם, משום שתוספת זו היא מתנה ולא חלק מהכתובה. וְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנתינו שאלמנה שלא תבעה כתובתה במשך עשרים וחמש שנים מחלה כתובתה, אֶלָּא מָנֶה מָאתַיִם – כיון דְּאָמַר רַבִּי אִיבּוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ תּוֹסֶפֶת כתובה אֵין לָהּ. כיון דְּאָמַר רַבִּי אִיבּוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תּוֹסֶפֶת כתובה אֵין לָהּ – התוספת שהבעל מתנה להוסיף לאשתו יתר על עיקר הכתובה, כְּכְתוּבָּה דָּמֵי – דינה ככתובה עצמה. ונמצא שאף 'תוספת כתובה' בכלל הדין של המשנה.

הגמרא מביאה סיוע לדעה שאין מחילה על תוספת כתובה: אִתְּמַר נַמִּי – וכן נאמר, אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ במשנתינו שהאלמנה מוחלת, אֶלָּא מָנֶה מָאתַיִם שזהו עיקר חיוב הכתובה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ גם אם שתקה ולא תבעה את כתובתה כל השנים הללו.

מספרת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב הוּנָא, אָמַר רַב הָכִי – האמנם כך אמר רב. אָמַר לֵיהּ רב הונא, אִישְׁתִּיקַן קָאָמְרַתְּ אוֹ אַשְׁקְנִין קָאָמְרַתְּ – האם כוונתך ל'השתיקני', או שמא כוונתך ל'השקותני יין'. כלומר, האם אינך סובר כן, וכוונתך בתמיהתך 'אמר רב הכי' אינו אלא כדי להשתיקני, או ששמועה זו חביבה עליך וכוונתך להשקותני יין אם אכן רב אמרה. אָמַר לֵיהּ רבי אבא אִישְׁתִּיקַן קָאָמִינָא – להשתיקך התכוונתי.

הגמרא מביאה מעשה הקשור לענין: חֲמָתֵיהּ דְּרַב חִיָּיא אֲרִיכָא אִינְתַּת אֲחוֹהָ חֲוָאי – חמותו של רב חייא אריכא היתה אשת אחיו, וְאַלְמָנָה בְּבֵית אֲבִיהָ חֲוָאי – ולאחר שהתאלמנה ישבה בבית אביה, וְזָנָהּ רב חייא עֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִין בְּבֵי נָשָׁא – בבית אביה, כיון שבעלה מת בלא בנים וירשו רב חייא אחיו. לְסוֹף עשרים וחמש שנים אָמְרָה לֵיהּ האלמנה הַב לִי מְזוֹנַי – תן לי מזונות, אָמַר לָהּ רב חייא לֵית לָךְ מְזוֹנַי – אין לך מזונות יותר, אמרה לו האלמנה הַב [–תן] לִי כְּתוּבָּה, אָמַר לָהּ לֹא מְזוֹנֵי אִית לָךְ וְלֹא כְּתוּבָּה אִית לָךְ – אין לך זכות תביעה לא עבור מזונות ולא עבור כתובה, שהרי אלמנה הדרה בבית אביה ולא תבעה כתובתה, אינה גובה כתובתה אלא עד עשרים וחמש שנים.

תְּבִעַתֵּיהּ לְדִינָא קַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר שִׁילָא – תבעתו האלמנה לדין לפני רבה בר שילא, אָמַר לֵיהּ רבה בר שילא לרב חייא אריכא, אֵימָא לִי אֵיזִי, גּוּפָא דְּעוּבְדָּא הֵיכִי הָוֵה – אמור לי כיצד היה גופם של דברים. אָמַר לֵיהּ רב חייא, זְנִיתָהּ עֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים בְּבֵי נָשָׁא – פרנסתיה עשרים וחמש שנים בבית אביה, בְּחַיֵּי דְּמַר דְּכַתְּפַאי אֲמַטֵּאי לָהּ – ונשבע אני בחיי מר שעל כתפי נשאתי את מזונותיה יום יום. אָמַר לֵיהּ רבה בר שילא, טַעֲמָא מַאי אֲמוּר רַבָּנַן – מהו הטעם שאמרו חכמים במשנתינו כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ לְעוֹלָם, דְּאֲמָרִינַן, מִשּׁוּם כִּימּוּפָא הוּא דִּלְאוּ תָּבְעָה – משום שאנו תולים ואומרים שמה שלא תבעה את כתובתה היה מחמת הבושה שהיה לה מהיורשים מחמת הכבוד שנהגו עמה בבית בעלה, הָכָא נַמִּי, מִשּׁוּם כִּימּוּפָא הוּא דִּלְאוּ תָּבְעָה – ואף כאן יש לומר שלא תבעה את כתובתה מחמת הבושה, שכן נהגת בה כבוד מיוחד, וְזִיל הַב לָהּ – ולפיכך לך ותן לה את כתובתה. לֹא אַשְׁגַּח – לא חשש רב חייא לקיים את דברי רבה בר שילא, כָּתַב לָהּ רבה בר שילא לאלמנה 'שטר אַדְרַכְתָּא' אַנִּיכְסֵיהּ – שטר של בית דין שתוכל לגבות על ידו את כתובתה מנכסיו של רב חייא בכל מקום שתמצאם.

אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא – בא רב חייא לרבא וְאָמַר לֵיהּ, חֲזִי מַר חֵיכִי דָּנִן – יראה אדוני כיצד דנו דיני. אָמַר לֵיהּ רבא שַׁפִּיר דָּנָךְ – יפה דנו את דינך. אֲמָרָה לֵיהּ האלמנה לרבא, אִי הָכִי – אם אכן אני צודקת בדיני, לַיזִיל לַהֲדַר לִי פֵּירֵי דְּמִן הַהוּא יוֹמָא עַד הַאידָּנָא – שילך ויחזיר לי את סכום אכילת הפירות שאכל בקרקע מהיום שבאה האדרכתא לידי, שמאותו יום הם ברשותי, אָמַר לָהּ רבא, אַחְוֵי לִי אַדְרַכְתָּיךְ – הראי לי את 'שטר האדרכתא' שכתבו לך, חֲזְיֵיהּ דְּלָא הָוֶה כָּתוּב בָּהּ, וְאִישְׁתְּמוֹדַעֲנָא דִּנְכָסִים אִלּוּ דְּמֵיתְנָא אִינּוּן – ראה רבא שלא כתבו בה את הנוסח 'אנו הדיינים הכרנו שהנכסים אשר עליהם כתבנו שטר אדרכתא שייכים למת', אָמַר לָהּ רבא לאלמנה, אַדְרַכְתָּא לָאו שַׁפִּיר כְּתִיבָא – ה'אדרכתא' שלך לא נכתבה כראוי, כיון שהיא נכתבה על כל שדותיו, והלא אין כל השדות משתעבדות לכתובה אלא רק אותן שירש מבעלה, ואי אפשר לגבות בו.

אָמְרָה לֵיהּ האלמנה לרבא, תֵּיזִיל אַדְרַכְתָּא – תלך ה'אדרכתא' שלא נכתבה כדין [ובשל כך אין אני יכולה לאכול פירות הקרקע מיום שנכתבה], אך אִישְׁקוֹל מִיּוֹמָא דְּשַׁלְּמֵי יוֹמָא אַכְרְזֵיהּ עַד הַשְׁתָּא – ישלם לי רב חייא דמי אכילת פירות הקרקע הראויה לכתובתי, מיום שנשלמו ימי ההכרזה, שכן אף לדעת רבא (ב"מ לה:) שאין המלוה זוכה בפירות הקרקע אלא מזמן שנשלמו 'ימי ההכרזה' שבית דין מכריזים על הקרקע, מודה הוא שמשם ואילך המלוה הוא שאוכל פירות הקרקע. אָמַר לָהּ רבא, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו שרשאי המלוה לאכול פירות מיום ששלמו 'ימי ההכרזה', נאמרו דווקא הֵיכָא דְּלֹא כְּתִיב טָעוּתָא – באופן שלא נכתבה טעות בְּאַדְרַכְתָּא, אֲבָל הֵיכָא דִּכְתִיב טָעוּתָא בְּאַדְרַכְתָּא, לֵית לָן בָּהּ – אך היכן שנעשתה טעות ב'שטר האדרכתא' אין המלוה גובה קודם שתגיע השדה לידו, שהרי לא שמו בית דין שדה זו ולא הכריזו עליה שהיא עומדת למכירה אלא מכח 'שטר האדרכתא' שביד המלוה, וכיון שהשטר בטל, גם כל מה שנעשה מכחו בטל.

אָמְרָה לֵיהּ האלמנה לרבא, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר – והרי אדוני הוא זה שאמר (ב"מ יד.) אַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא, היינו ששטר חוב שלא נכתב בו שנכסי הלוה משועבדים לפרעון החוב, יוכל המלוה לגבות מנכסים משועבדים כאילו כתבו אחריות נכסים בשטר, שכן אנו תולים שהמלוה לא הסכים להלוות את מעותיו אלא אם כן ישעבד הלוה את נכסיו, והסופר שכתב שטר זה טעה ולא כתב זאת בשטר, ואם כן אף בענייננו הרי בית דין ציוו לסופר שיכתוב 'שטר אדרכתא' כהוגן, והוא טעה וכתב שלא כהוגן. אָמַר לָהּ רָבָא, בְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר – בענין זה אין לומר טָעוּת סוֹפֵר הוּא, דְּהָא – שכן במקרה זה אַפֵּילּוּ רַבָּה בַּר שִׁילָא שציוה לכתוב לך את האדרכתא, טָעֵי מֵעִיקָּרָא – טעה מתחילה וסבר שיכול לגבות מנכסי רב חייא עצמו.

הגמרא מבארת מה היתה טעותו של רבה בר שילא: הוּא הֵיכִי סָבַר הָנֵי וְהָנֵי דִּידֵיהּ – שנכסי המת ונכסי רב חייא דין אחד להם שכולם נכסיו של רב חייא הם, מַה לִּי מַהָנֵי מַה לִּי מַהָנֵי – מה לי אם תגבה האלמנה מנכסים אלו מה לי אם תגבה מנכסים אלו, ועל כן לא ראה צורך לכתוב בשטר האדרכתא 'והכרנו שהנכסים אלו של המת היו'. וְלֹא הִיא – ולא כך הדין, שכן אם תניח לאלמנה לגבות מנכסי היורש עצמו וְיִמְנְיָן דְּאִילְּהָ וּמַשְׁבְּחָה לְהוּ – פעמים שתלך האלמנה ותשביח את השדה של היורש עצמו לאחר שישומו לה בית דין, וּדְבַעֲלָהּ מַכְסְפֵי ואילו שדות בעלה שנשארו אצל היורש יתקלקלו, כיון שהיורש לא ישביחם כיון שהוא בטוח

המשך בעמוד יז

שיחזור ויקח את שלו מידה, וְאָמַר לָהּ שָׁקַל דִּידָךְ וְהַב לִי דִּידִי – ויאמר לה היורש, טלי את שדה בעלך המשועבדת לכתובתך, והחזירי לי את השדה שלי, וְאָתֵי לְאַפּוּקֵי לַעֲז עַל בֵּי דִינָא – ויבואו להוציא לעז על בית דין שלא עיינו בתקנתה של אלמנה זו, ומחמת כן נגרם לה הפסד.

הדרן עלך הנושא

פרק שלשה עשר - שני דייני

משנה

המשנה דנה בענין מי שהלך למדינת הים, ואשתו תובעת לקבל מזונות מנכסי בעלה, מתי היא צריכה להשבע שאכן לא השאיר לה בעלה כסף עבור מזונות: **שְׁנֵי דַיָּינֵי גְּזֵירוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אַדְמוֹן וְחָנָן בֶּן אֲבִישָׁלוֹם. חָנָן אוֹמֵר שְׁנֵי דְבָרִים** שבהם לא הודו לו חכמים, **וְאַדְמוֹן אוֹמֵר שִׁבְעָה** דינים, שבהם לא הודו לו חכמים. הדין הראשון שאמר חנן הוא, **מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מָזוֹנוֹת** מנכסיו, משום שלטענתה לא השאיר לה בעלה כסף למזונות. **חָנָן אוֹמֵר,**